

Véleményem szerint

**GEREBEN
FERENC**
az Országos
Széchényi
Könyvtár,
Könyvtártudományi
és Módszertani
Központ
munkatársa

sohasem leszünk „olvasó nép”, de a jelenleginél olvasottabbak még lehetünk. A harmincas évek végén a magyar felnőtt népességből a könyvolvasók aránya 30—40 százalék volt. Ehhez képest a hatvanas évek első felében mért 60 százalékos arány ugrásszerű fejlődést jelentett. Mivel a helyzet azóta szinte semmit nem változott (vagy ha igen, inkább kedvezőtlenebbé vált), végzetes hiba volna a korábbi fejlődési ütemet a jövőre kivetíteni. A felszabadulást követő mintegy másfél évtized olvasáskultúrája még az „eredeti felhalmozás” nagy tartalékaira támaszkodhatott: az analfabétizmus összezsugorodására, a nyolc osztályos általános iskola bevezetésére, a könyvhözjutás elemi feltételeinek (olcsó könyv, országos könyvtárhálózat) tömeges hatóerejű megteremtésére stb. Majd ezek a tartalékok lassan elapadtak, illetve sokkal nehezebben mozgósíthatók — tekintettel például a cigányságra, munkásszálláson, illetve tanyán lakókra stb. —, s az olvasáskultúra mutatói is megtorpantak. Most már minden újabb olvasóért, sőt minden olvasó megtartásáért s még inkább az olvasói ízlés minden jó irányú rezdüléséért keményen meg kell küzdeni: minden lépésnyi előrehaladásnak a befogadói szemléletben, az egyéni és a társadalmi értékrendben kell fokról fokra megteremteni az aranyfedezetét.

Mindez nagyon megnehezíti a prognózis-készítést. 10—20 évvel ezelőtti előbecsléseink

sorsa is ezt bizonyítja, amelyeknek időarányos „jóslatait” az olvasás terén nem váltottuk valóra. (A könyvvásárlás vonatkozásában viszont messze túlteljesítettük.) Újabb tapasztalataink fényében szembe kell néznünk a kérdéssel: létezik-e, létezhet-e egyáltalán olyan társadalom, amelyben a *lehetséges* (fiziológiailag, szellemileg, sőt olvasás-technikailag olvasásra képes) olvasóközönség egybeesik a *valóságos* olvasótáborral? Egyelőre nem ismerünk ilyet. Az egyéni és a társadalmi lét kemény kérdéseinek szorítása és megannyi más tényező rendre át-töri a jelenleg is a könyv felé mutató készítmények (pl. a növekvő iskolázottság) érvényét, s a jövőben — ha váltakozó erővel is — miért ne tennék ugyanezt?

A jelenlegi fő kérdés: milyen tényezők és milyen erővel hatnak abba az irányba, hogy az emberek valóban fontosnak, *személyes szükségletnek* érezzék a könyvet, mégpedig nemcsak a pusztán élvezet, a haszonelvű szemlélet és a státus-szimbólum szintjén, hanem a *tartalmasabb emberi lét* síkján is? Kétségtelennek látszik, hogy az *egyik* ilyen irányban ható tényező a társadalom *demokratizálódása*. A könyvhöz fordulás — erős leegyszerűsítéssel — főleg olyan korszakokban (és életpériódusokban) erősödik, amikor vagy *nagyon kevés*, vagy *nagyon sok* lehetőség nyílik a társadalmi cselekvésre, az egyéni alkotóképesség kibontakozására. Természetesen az ok eltérő: az első esetben inkább a *menekülés*, a másodikban pedig a *kiteljesedő személyiség önmegvalósító* gesztusa. Ha ez a megállapításunk helytálló, akkor a jelenlegihez hasonló „köztes” korszakok (amelyek már építenek ugyan az emberek cselekvőkészségére, de még nem elég széles körűen) kevésbé kedveznek az értelmezést, párbeszédet, felfedezést jelentő olvasásnak.

Nem lehet kétséges, hogy célunk nem a passzivitásba rekesztő állapotokhoz való visszatérés, hanem a nyilvánosság, a társadalmi cselekvés szélesebb formái felé való *előrelépés*.